МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування

Допущено до захисту
« » травня 2026 р.
В.о. зав. кафедри
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ МОЛОДИМ СІМ'ЯМ У ГРОМАДІ»

Виконала студентка IV курсу, Р/41 групи освітньої програми «Соціальна робота (Соціально-психологічне консультування)»
спеціальності 231 Соціальна робота
Федчик Оксана Віталіївна

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Бойко Ольга Миколаївна

Умань – 2026

АНОТАЦІЯ

Федчик О.В. Організація надання соціальних послуг молодим сім’ям у громаді.

Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на правах рукопису. Спеціальність 231 Соціальна робота. Умань, 2026.

У роботі досліджено організацію надання соціальних послуг молодим сім’ям на рівні громади.

Актуальність роботи зумовлена зростанням потреби у вдосконаленні системи соціальної підтримки молодих сімей в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичний аналіз організації надання соціальних послуг молодим сім’ям у громаді

Методи дослідження: аналіз наукової літератури та нормативно-правових документів, порівняльний метод, анкетування, інтерв’ю, спостереження, статистичний метод, узагальнення результатів.

Одержані результати: Дослідження підтвердило важливість орієнтації соціальних послуг на реальні потреби молодих сімей.

Ключові слова: молоді сім’ї; соціальні послуги; територіальна громада; соціальна робота; соціальний захист; підтримка сім’ї; організація соціальних послуг; соціальні служби.

ABSTRACT

Fedchyk O.V. Organization of Social Service Provision for Young Families in the Community.

Qualification paper for the first (Bachelor’s) level of higher education, manuscript rights. Specialty 231 Social Work. Uman, 2026.

The paper examines the organization of social service provision for young families at the community level.

The relevance of the study is determined by the growing importance of the problem of social support for young families.

The purpose of the study is the theoretical substantiation and practical analysis of the organization of social service provision for young families in the community.

Research methods: analysis of scientific literature and regulatory documents, comparative method, questionnaires, interviews, observation, statistical method, and generalization of results.

Results obtained: The study confirmed the importance of orienting social services toward the real needs of young families.

Keywords: young families; social services; territorial community; social work; social protection; family support; organization of social services; social services agencies.

ЗМІСТ

ВСТУП…… 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ МОЛОДИМ СІМ'ЯМ…… 9
1.1 Теоретичні підходи до визначення поняття «молода сім'я» та характеристика її соціальних потреб …… 9
1.2 Види та зміст соціальних послуг, що надаються молодим сім'ям…… 12
1.3 Нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг молодим сім'ям в Україні ……. 15
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ МОЛОДИМ СІМ'ЯМ (НА ПРИКЛАДІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ УМАНСЬКОЇ РДА) ……... 20
2.1. Аналіз механізму міжвідомчої взаємодії у наданні соціальних послуг молодим сім'ям …….. 20
2.2. Дослідження потреб молодих сімей у системі соціальних послуг (на основі діяльності Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації) ……. 25
2.3. Рекомендації щодо удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім'ям ……. 38
ВИСНОВКИ…… 51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….. 55
ДОДАТКИ …….. 58

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства значної актуальності набуває проблема соціальної підтримки молодих сімей. Саме ця категорія населення є важливим елементом соціальної структури суспільства, оскільки вони формують демографічний потенціал держави, забезпечують відтворення населення та відіграють важливу роль у вихованні дітей і соціалізації молодого покоління. За даними Державної служби статистики України, демографічні процеси в державі свідчать про необхідність посилення підтримки молодих сімей як важливого чинника відтворення населення [4]. Водночас становлення молодої сім'ї часто супроводжується різноманітними соціально-економічними труднощами, серед яких можна виділити матеріальні проблеми, труднощі працевлаштування, житлові питання, недостатній рівень соціальної підтримки, а також психологічні та виховні проблеми.

У таких умовах особливої актуальності набуває ефективна організація системи надання соціальних послуг молодим сім'ям. Недостатня ефективність такої системи може призводити до поглиблення соціальної вразливості молодих сімей, зростання кількості кризових ситуацій та ускладнення процесу соціальної адаптації молодого подружжя. Соціальні служби, органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють комплекс заходів, спрямованих на підтримку сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, забезпечення належних умов для розвитку дітей та зміцнення інституту сім'ї. Ефективність такої діяльності значною мірою залежить від координації між установами та доступності соціальної допомоги для населення. Особливу роль у цьому процесі відіграють служби у справах дітей, які здійснюють соціальний супровід сімей, координують взаємодію різних установ та забезпечують захист прав та інтересів дітей.

Враховуючи зростання соціальних викликів, а також необхідність удосконалення організації надання соціальних послуг на місцевому рівні, дослідження особливостей соціальної підтримки молодих сімей та діяльності відповідних соціальних установ є актуальним і має важливе практичне значення.

Сучасні соціально-економічні виклики, пов’язані з нестабільністю ринку праці, підвищенням вартості житла та зростанням соціальних ризиків, суттєво ускладнюють процес становлення молодої сім’ї. У таких умовах підвищується потреба не лише у матеріальній підтримці, а й у доступних та ефективно організованих соціальних послугах [3].

Ступінь наукового дослідження проблеми. Проблематика соціальної підтримки сім’ї, організації системи соціальних послуг та соціальної роботи з молодими сім’ями посідає важливе місце у наукових дослідженнях українських учених у сфері соціальної педагогіки та соціальної роботи. Значний внесок у розроблення теоретичних засад соціальної роботи, визначення її принципів, методів і напрямів здійснили українські науковці, зокрема А. Капська, О. Безпалько, Т. Семигіна, Л. Тюптя та І. Іванова. У їхніх працях розкриваються основні підходи до організації соціальної роботи з різними категоріями населення, зокрема з сім’ями, які потребують соціальної підтримки, а також визначаються основні форми та методи соціальної допомоги [9].

Попри значний науковий інтерес до проблем соціальної роботи з сім’ями, недостатньо дослідженими залишаються питання практичної організації соціальних послуг молодим сім’ям на рівні територіальних громад та ефективності міжвідомчої взаємодії у процесі соціальної підтримки.

Питання розвитку системи соціального захисту населення, організації надання соціальних послуг та функціонування державних і місцевих інституцій соціальної підтримки розглядаються також у сучасних наукових дослідженнях, присвячених проблемам соціальної політики та соціальної

безпеки. Зокрема, окремі аспекти функціонування системи соціального захисту та її значення для забезпечення соціальної стабільності суспільства висвітлено у працях українських дослідників, які аналізують особливості розвитку соціальної політики та механізми реалізації соціальних програм в Україні [8, с. 32].

Важливе значення для дослідження організації соціальної підтримки сімей мають також нормативно-правові акти, які визначають засади державної соціальної політики та систему надання соціальних послуг, зокрема Закони України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про охорону дитинства», а також інші нормативні документи, що регулюють діяльність органів соціального захисту населення [29; 30].

Попри значну кількість наукових досліджень у сфері соціальної роботи, питання організації надання соціальних послуг молодим сім'ям на рівні конкретних територіальних громад та діяльності відповідних соціальних служб потребують подальшого вивчення, що зумовлює необхідність проведення даного дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практичний аналіз організації надання соціальних послуг молодим сім'ям у громаді.

Об'єктом дослідження є процес соціальної підтримки молодих сімей у територіальній громаді.

Предметом дослідження є організація надання соціальних послуг молодим сім'ям у діяльності Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до визначення поняття «молода сім'я» та охарактеризувати її основні соціальні потреби.

2. Дослідити види, зміст і нормативно-правове забезпечення соціальних послуг молодим сім’ям в Україні.

3. Дослідити особливості організації надання соціальних послуг молодим сім’ям на прикладі Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації.

4. Розробити практичні рекомендації щодо удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім’ям у громаді.

Експериментальна база дослідження. У другому розділі досліджено організацію надання соціальних послуг молодим сім’ям на прикладі Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації, проведено аналіз механізмів соціальної підтримки, а також обґрунтовано практичні рекомендації щодо удосконалення організації соціальних послуг.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлено у публікації «Проблеми та напрями вдосконалення соціальної підтримки молодих сімей у громаді», підготовленій за матеріалами IX Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методологічні та прикладні аспекти» (Умань, 2026).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в діяльності соціальних служб для удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім’ям, а також у процесі підготовки фахівців соціальної сфери.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (38 найменувань, з них – 3 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, основний зміст викладено на 54 сторінках. Робота містить: 4 рисунок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ МОЛОДИМ СІМ'ЯМ

1.1 Теоретичні підходи до визначення поняття «молода сім'я» та характеристика її соціальних потреб

Ефективна організація системи соціальної підтримки сім'ї є одним із важливих напрямів державної соціальної політики. Особливу увагу в цьому процесі приділяють молодим сім'ям, оскільки саме на початковому етапі сімейного життя виникає значна кількість соціально-економічних, психологічних і побутових труднощів. У таких умовах важливого значення набуває діяльність соціальних служб, спрямована на надання різноманітних соціальних послуг, соціальний супровід сімей та попередження виникнення складних життєвих обставин.

Теоретичне осмислення проблеми організації соціальних послуг молодим сім'ям передбачає аналіз наукових підходів до визначення поняття «молода сім'я», дослідження її основних соціальних потреб, а також розгляд видів і змісту соціальних послуг, які надаються сім'ям у системі соціального захисту населення. Не менш важливим є вивчення нормативно-правового забезпечення цієї сфери, оскільки саме законодавча база визначає основні механізми реалізації соціальної підтримки сімей.

Сім'я є однією з найважливіших соціальних інституцій суспільства, яка забезпечує відтворення населення, соціалізацію особистості та передачу соціального досвіду від покоління до покоління. У науковій літературі сім'я розглядається як мала соціальна група, члени якої пов'язані між собою шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю та виконанням певних соціальних функцій. Саме в сімейному середовищі відбувається формування основних соціальних

якостей особистості, її ціннісних орієнтацій, норм поведінки та моделей взаємодії з іншими людьми [9, с. 47].

Саме сімейне середовище визначає первинний рівень соціальної адаптації особистості, формування моделей поведінки та засвоєння соціальних норм. Тому дестабілізація молодої сім'ї може негативно впливати не лише на саму родину, а й на загальний рівень соціальної стабільності суспільства.

У структурі сучасного суспільства особливе місце посідає категорія молодих сімей. Цей етап сімейного життя характеризується процесом становлення сімейних відносин, формуванням економічної та соціальної самостійності подружжя, а також адаптацією до нових ролей і відповідальності. У наукових дослідженнях поняття «молода сім'я» розглядається як соціально-демографічна група, яка перебуває на початковому етапі розвитку сімейних відносин і потребує підтримки з боку держави та суспільства.

Науковці зазначають, що молода сім'я зазвичай визначається як сім'я, у якій подружжя перебуває у шлюбі відносно нетривалий час і належить до молодої вікової категорії. У більшості досліджень до молодих сімей відносять подружжя, вік якого не перевищує 35 років, а тривалість шлюбу становить, як правило, перші роки спільного життя. Саме цей період є найбільш складним з точки зору соціальної адаптації, оскільки молоде подружжя стикається з необхідністю вирішення житлових, матеріальних, професійних і виховних проблем [2, с. 68].

Саме початковий період сімейного життя є найбільш вразливим з точки зору соціальної адаптації, оскільки молода сім'я одночасно проходить процес економічного становлення, професійної самореалізації та формування внутрішньосімейних взаємин.

Важливим аспектом дослідження молодої сім'ї є розуміння її як соціального об'єкта соціальної роботи. У системі соціальної підтримки

населення молода сім’я розглядається як категорія отримувачів соціальних послуг, яка може потребувати різних видів допомоги, зокрема інформаційної, консультативної, соціально-педагогічної, психологічної або матеріальної. Як зазначають Л. Т. Тюптя та І. Б. Іванова, соціальна робота з сім’ями спрямована на створення умов для їхнього повноцінного функціонування, попередження кризових ситуацій та забезпечення належного розвитку дітей у сімейному середовищі [35, с. 102].

Сучасні соціально-економічні умови посилюють потребу молодих сімей у соціальній підтримці та підвищують роль соціальних служб у процесі їх соціальної адаптації. Це пов’язано з низкою соціально-економічних факторів, зокрема нестабільністю ринку праці, складністю забезпечення житлом, недостатнім рівнем матеріального забезпечення та труднощами поєднання професійної діяльності з виконанням сімейних обов’язків. Такі обставини зумовлюють потребу молодих сімей у соціальній підтримці з боку держави та соціальних служб.

На нашу думку, у сучасних умовах молоді сім’ї потребують не лише матеріальної допомоги, а насамперед комплексної системи соціальної підтримки, яка поєднує психологічний супровід, інформаційну допомогу та соціальне консультування. Саме недостатній рівень ранньої соціальної підтримки часто призводить до накопичення кризових явищ у сім’ї та поглиблення соціальних проблем.

На початковому етапі сімейного життя подружжя проходить процес адаптації, який пов’язаний із формуванням нової системи взаємовідносин, розподілом сімейних ролей та відповідальності. У цей період виникають виклики, що можуть впливати на стабільність сім’ї та якість сімейного життя [33, с. 135].

Успішність проходження цього адаптаційного періоду значною мірою визначає подальшу стабільність сімейних відносин, рівень психологічного комфорту та здатність сім’ї ефективно виконувати свої соціальні функції.

Підсумовуючи викладене, молоду сім'ю доцільно розглядати як соціально-демографічну групу населення, яка перебуває на початковому етапі розвитку сімейних відносин і характеризується процесом становлення соціальних, економічних та психологічних основ сімейного життя. Вона відіграє важливу роль у відтворенні населення та розвитку суспільства.

Молоді сім'ї у процесі становлення сімейного життя часто стикаються з матеріальними, житловими, психологічними та соціально-побутовими труднощами. Однією з основних проблем є нестабільне матеріальне становище, що пов'язане з професійним становленням подружжя та необхідністю забезпечення належного рівня життя сім'ї. Важливим викликом залишається житлове питання, оскільки значна частина молодих сімей не має власного житла та змушена орендувати помешкання або проживати разом із батьками. Також молоді батьки часто стикаються з труднощами поєднання професійної діяльності та виконання сімейних обов'язків, особливо після народження дитини. Окреме значення мають психологічні труднощі адаптації до нових сімейних ролей, розподілу обов'язків та відповідальності між подружжям. Усе це зумовлює потребу у соціальній підтримці молодих сімей з боку держави та соціальних служб.

Комплексність зазначених проблем свідчить про необхідність поєднання матеріальної, психологічної та консультативної підтримки молодих сімей.

Молоді сім'ї характеризуються комплексом соціальних потреб, що зумовлює необхідність організації ефективної системи соціальних послуг.

1.2 Види та зміст соціальних послуг, що надаються молодим сім'ям

У сучасній системі соціального захисту населення важливе місце посідають соціальні послуги, які спрямовані на підтримку осіб та сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах або потребують допомоги для

забезпечення належного рівня життя. Соціальні послуги виступають одним із ключових інструментів державної соціальної політики, оскільки вони сприяють подоланню соціальних ризиків, підтримці соціальної стабільності та підвищенню рівня добробуту населення.

Правові засади надання соціальних послуг в Україні визначаються Законом України «Про соціальні послуги». Відповідно до цього нормативного акту соціальні послуги – це дії або комплекс заходів, що спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб, сімей чи соціальних груп [30].

Соціальні послуги є важливим елементом системи соціального захисту населення, яка включає комплекс організаційних, економічних і правових заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки громадян та підтримку найбільш вразливих категорій населення. До таких категорій належать, зокрема, сім'ї з дітьми, молоді сім'ї, особи з інвалідністю, люди похилого віку та інші групи населення, які потребують соціальної допомоги [32].

Найбільша потреба у соціальних послугах виникає саме у молодих сімей, оскільки саме на початковому етапі сімейного життя виникає потреба у різноманітних формах соціальної підтримки. Молоді сім'ї можуть потребувати інформаційної, психологічної, педагогічної, правової та соціально-побутової допомоги, що спрямована на забезпечення стабільного функціонування сім'ї, виховання дітей та подолання можливих труднощів у сімейному житті.

У науковій літературі соціальні послуги розглядаються як один із основних інструментів соціальної роботи. Вони включають комплекс заходів, спрямованих на підтримку людини або сім'ї, розвиток їхніх соціальних можливостей та підвищення рівня соціальної адаптації. Соціальні послуги можуть надаватися як державними установами, так і недержавними

організаціями, громадськими об’єднаннями та благодійними фондами, що сприяє розширенню можливостей соціальної підтримки населення [9, с. 112]. Це свідчить про необхідність розвитку механізмів раннього виявлення проблем молодих сімей та посилення профілактичного напряму соціальної роботи. Разом із тим, наявність розгалуженої системи соціальних послуг не завжди забезпечує їх реальну доступність для молодих сімей. На практиці значна частина сімей звертається по допомогу вже після загострення соціальних проблем, що ускладнює процес соціальної адаптації та підвищує потребу у тривалому соціальному супроводі.

Ефективність соціальних послуг визначається не лише фактом їх формального існування, а й рівнем доступності для населення. Практика свідчить, що значна частина молодих сімей недостатньо поінформована про можливості отримання соціальної допомоги, що суттєво знижує результативність системи соціального захисту. Подібні проблеми недостатньої доступності соціальних послуг та потреби у розвитку сімейно орієнтованої підтримки відзначаються також у міжнародних рекомендаціях UNICEF щодо організації системи соціального захисту сімей і дітей [36].

Ефективність функціонування системи соціальних послуг значною мірою залежить від чіткого нормативного регулювання порядку їх надання. В Україні діють державні стандарти соціальних послуг, які визначають порядок та умови їх надання, зокрема соціального супроводу сімей, кризового втручання та медіації [5; 19]. Координацію державної політики у сфері соціального захисту населення та соціальних послуг здійснює Міністерство соціальної політики України [11].

Ключовими суб’єктами організації соціальних послуг виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, які організовують їх надання на відповідному територіальному рівні. Відповідно до законодавства України, органи місцевого самоврядування забезпечують визначення потреб населення у соціальних послугах, організовують діяльність відповідних

установ та контролюють якість надання соціальної допомоги [24; 25]. Визначення потреб населення громади у соціальних послугах є важливою умовою ефективного планування системи соціальної підтримки [15].

Одним із напрямів діяльності органів місцевого самоврядування є також оцінка потреб населення громади у соціальних послугах, що дозволяє визначати найбільш актуальні проблеми сімей та планувати систему соціальної підтримки відповідно до потреб громади [1].

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що соціальні послуги є важливим інструментом реалізації державної соціальної політики та забезпечення соціального захисту населення. Вони спрямовані на підтримку осіб і сімей, які потребують допомоги, а також на створення умов для їх соціальної адаптації та повноцінного функціонування у суспільстві. Особливої уваги потребують молоді сім'ї, які на початковому етапі сімейного життя можуть стикатися з різноманітними соціальними труднощами та потребувати комплексної соціальної підтримки.

1.3 Нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг молодим сім'ям в Україні

Система надання соціальних послуг в Україні базується на розгалуженій нормативно-правовій основі, яка визначає принципи соціальної політики держави, порядок організації соціального захисту населення та механізми підтримки різних соціальних груп, зокрема молодих сімей. Законодавче регулювання соціальних послуг спрямоване на забезпечення доступності соціальної допомоги, створення належних умов для функціонування сім'ї та підтримку громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Ключовим нормативним актом, який регулює сферу надання соціальних послуг в Україні, є Закон України «Про соціальні послуги». Цей

закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, встановлює права і обов'язки отримувачів та надавачів соціальних послуг, а також визначає механізми їх фінансування і контролю якості. Закон передбачає, що соціальні послуги надаються з метою профілактики складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізації їх негативних наслідків для осіб та сімей [30].

Законодавство України також передбачає функціонування державних стандартів соціальних послуг, які регламентують зміст, порядок та умови їх надання. Зокрема, державні стандарти визначають вимоги до надання соціального супроводу сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах, а також інших соціальних послуг, спрямованих на підтримку сімей і дітей. Такі стандарти забезпечують єдиний підхід до організації соціальної роботи та підвищують якість соціальної допомоги [19].

Окремого значення у системі нормативного регулювання набуває Класифікатор соціальних послуг, який визначає основні види соціальної допомоги та порядок їх надання. У цьому документі визначено перелік соціальних послуг, які можуть надаватися різним категоріям населення, зокрема сім'ям із дітьми та молодим сім'ям. До таких послуг належать консультування, соціальний супровід, кризове втручання, соціальна профілактика, посередництво (медіація) та інші форми соціальної підтримки [20; 21; 23].

Важливу роль у системі соціального захисту сімей відіграють також нормативно-правові акти, які регулюють питання соціальної допомоги сім'ям з дітьми. Зокрема, Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» визначає порядок надання державної підтримки сім'ям у зв'язку з народженням і вихованням дітей, а також встановлює види відповідних соціальних виплат [17].

Отже, законодавче регулювання соціальних послуг в Україні здійснюється на основі системи нормативно-правових актів, які визначають

правові засади соціального захисту населення, порядок надання соціальних послуг та механізми підтримки сімей з дітьми. Наявність розвиненої нормативної бази сприяє формуванню ефективної системи соціальної допомоги та створенню умов для соціальної підтримки молодих сімей.

Разом із тим, аналіз практики функціонування соціальних служб свідчить про існування певного розриву між нормативно визначеними механізмами соціального захисту та їх практичною реалізацією на рівні територіальних громад. У результаті навіть за наявності нормативно визначених механізмів частина молодих сімей не отримує своєчасної соціальної допомоги або звертається до соціальних служб уже на етапі загострення проблем. Це проявляється у недостатньому кадровому забезпеченні, перевантаженості соціальних працівників та обмеженості ресурсів для надання комплексної допомоги молодим сім’ям.

Державна сімейна політика спрямована на підтримку сім’ї, забезпечення соціального захисту батьків і дітей, створення належних умов для виховання дитини та зміцнення сімейних відносин.

Ефективність реалізації державної сімейної політики залежить не лише від наявності законодавчих гарантій, а й від реальної спроможності соціальних служб забезпечувати доступність соціальної підтримки на рівні територіальних громад.

Правові засади державної сімейної політики в Україні визначаються низкою нормативно-правових актів, які регулюють питання соціального захисту сім’ї, материнства та дитинства. Важливу роль у цьому процесі відіграє Сімейний кодекс України, який визначає основні принципи сімейних відносин, права та обов’язки подружжя, а також гарантії захисту прав дітей. Законодавство України спрямоване на забезпечення стабільності сімейних відносин, підтримку батьківства та створення належних умов для розвитку дитини [34].

Важливим напрямом державної сімейної політики є забезпечення соціального захисту сімей з дітьми. Держава реалізує різні програми соціальної підтримки, які передбачають надання матеріальної допомоги, соціальних послуг, а також створення умов для виховання і розвитку дітей. Зокрема, законодавство передбачає систему державної допомоги сім'ям з дітьми, яка включає різні види соціальних виплат, спрямованих на підтримку сімей у період народження та виховання дітей [17].

Одним із важливих аспектів державної сімейної політики є забезпечення захисту прав дітей та створення умов для їх повноцінного розвитку. У цьому контексті особливого значення набуває Закон України «Про охорону дитинства», який визначає основні гарантії державної підтримки дітей, а також встановлює механізми реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини. Закон передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення належних умов життя, навчання та виховання дітей [29].

Крім того, державна сімейна політика передбачає розвиток системи соціальних послуг, які спрямовані на підтримку сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальні служби надають сім'ям різноманітні види допомоги, зокрема консультації, психологічну підтримку, соціальний супровід та інші соціальні послуги. Такі заходи сприяють попередженню соціального неблагополуччя та зміцненню сімейних відносин [30].

Проведений аналіз нормативно-правової бази свідчить, що в Україні сформовано законодавчі засади соціальної підтримки молодих сімей, однак ефективність їх реалізації значною мірою залежить від практичної організації діяльності соціальних служб на місцевому рівні.

У системі надання соціальних послуг суттєвий вплив мають також інші установи та організації, зокрема служби у справах дітей, заклади соціального захисту, громадські організації та благодійні фонди. Їх діяльність спрямована

на захист прав дітей, підтримку сімей у складних життєвих обставинах, а також на реалізацію соціальних програм, спрямованих на покращення добробуту населення.

Узагальнення нормативно-правової бази дає підстави стверджувати, що в Україні сформовано законодавчі засади соціальної підтримки молодих сімей, однак результативність цієї підтримки залежить від практичної спроможності соціальних служб забезпечувати своєчасну, доступну й комплексну допомогу на рівні громади.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ МОЛОДИМ СІМ'ЯМ (НА ПРИКЛАДІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ УМАНСЬКОЇ РДА)

2.1. Аналіз механізму міжвідомчої взаємодії у наданні соціальних послуг молодим сім'ям

У розділі проведено емпіричне дослідження потреб молодих сімей на базі Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації з метою визначення основних проблем та обґрунтування напрямів удосконалення організації соціальних послуг.

У практиці діяльності Служби у справах дітей Уманської РДА соціальні послуги виступають основним інструментом реагування на складні життєві обставини молодих сімей. Механізм надання соціальних послуг у Службі у справах дітей Уманської РДА реалізується поетапно: виявлення сім'ї, обстеження умов проживання та оцінка потреб, організація соціального супроводу, контроль та оцінка результатів. Така структура забезпечує послідовність дій та дозволяє комплексно реагувати на проблеми молодих сімей. Поетапність організації соціальної роботи забезпечує системність реагування на проблеми молодих сімей та дозволяє здійснювати не лише подолання кризових ситуацій, а й профілактику їх повторного виникнення.

Служба у справах дітей спрямована на реалізацію державної політики щодо захисту прав дитини, підтримки сімей та попередження соціального неблагополуччя. Разом із тим, у практиці діяльності соціальних служб спостерігаються проблеми кадрового перевантаження, недостатньої оперативності міжвідомчого обміну інформацією та обмеженості ресурсів для здійснення комплексного соціального супроводу молодих сімей. Подібні проблеми кадрового навантаження та недостатності ресурсного забезпечення

соціальних служб відзначаються і в аналітичних матеріалах щодо функціонування органів соціального захисту населення [7].

Як координуючий орган, служба у справах дітей виконує функцію організації взаємодії між різними установами, залученими до процесу надання соціальних послуг. Важливим суб'єктом реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей та соціальної підтримки сімей є Національна соціальна сервісна служба України [12]. До таких суб'єктів належать центри соціальних служб, заклади освіти, установи охорони здоров'я, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування та інші організації. Служба забезпечує обмін інформацією між цими установами, ініціює спільні заходи, координує дії у випадках виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та контролює виконання прийнятих рішень. Ефективність міжвідомчої взаємодії визначається не лише формальним розподілом повноважень між установами, а й оперативністю обміну інформацією та узгодженістю дій усіх суб'єктів соціальної роботи.

Однією з основних функцій служби є виявлення дітей та сімей, які потребують соціальної підтримки, та організація їх обліку. На основі отриманої інформації служба приймає рішення щодо подальших дій, зокрема залучення інших суб'єктів соціальної роботи для надання необхідної допомоги. У цьому контексті служба виступає координатором, який визначає напрямки роботи та забезпечує узгодженість дій різних установ.

Координаційна роль служби також проявляється у процесі організації соціального супроводу сімей. Служба визначає необхідність залучення інших спеціалістів, сприяє розробці індивідуального плану роботи з сім'єю та здійснює контроль за його виконанням. Такий підхід забезпечує комплексність соціальної допомоги та підвищує її ефективність. У результаті аналізу встановлено, що служба у справах дітей виступає центральною ланкою у системі міжвідомчої взаємодії та забезпечує координацію діяльності різних суб'єктів соціальної роботи. Її функції охоплюють

виявлення проблемних сімей, організацію соціальної допомоги, контроль за дотриманням прав дітей та узгодження дій різних установ, що є необхідною умовою ефективного надання соціальних послуг молодим сім’ям.

Значну роль у системі надання соціальних послуг молодим сім’ям відіграють центри соціальних служб, діяльність яких спрямована на безпосередню роботу з сім’ями, що перебувають у складних життєвих обставинах. Вони забезпечують практичну реалізацію соціальної підтримки, виступаючи ключовою ланкою у наданні соціальних послуг на місцевому рівні.

Однією з основних функцій центрів соціальних служб є здійснення соціального супроводу сімей, який передбачає комплекс заходів, спрямованих на подолання складних життєвих обставин. Соціальний супровід включає оцінку потреб сім’ї, розробку індивідуального плану роботи, координацію діяльності різних установ та контроль за виконанням заходів допомоги. Такий підхід дозволяє забезпечити адресність і ефективність соціальних послуг [19].

Центри соціальних служб забезпечують практичну реалізацію соціальної підтримки, однак їх ефективність обмежується значним навантаженням на фахівців. У таких умовах існує ризик зниження індивідуалізації соціальної роботи та недостатньої ефективності соціального супроводу окремих сімей.

Крім безпосередньої роботи з сім’ями, центри соціальних служб здійснюють профілактичну діяльність, спрямовану на попередження виникнення складних життєвих обставин. Це включає проведення інформаційно-просвітницьких заходів, тренінгів для батьків, консультацій та інших форм роботи, що сприяють підвищенню соціальної компетентності сімей та зменшенню ризиків соціального неблагополуччя.

У системі міжвідомчої взаємодії центри соціальних служб виконують роль виконавців соціальної роботи, безпосередньо реалізуючи заходи

підтримки сімей. Вони отримують інформацію від служби у справах дітей, освітніх та медичних установ, після чого організовують надання соціальних послуг та забезпечують супровід сімей. Така взаємодія дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем молодих сімей та підвищити ефективність соціальної допомоги. Разом із тим, на практиці міжвідомча взаємодія часто ускладнюється недостатньою оперативністю обміну інформацією між установами.

Характерною особливістю діяльності центрів соціальних служб є індивідуалізація підходу до кожної сім'ї. Разом із тим, значне навантаження на соціальних працівників не завжди дозволяє забезпечити достатній рівень індивідуальної роботи з кожною сім'єю. Соціальні працівники враховують специфіку життєвої ситуації, рівень соціальної адаптації та потреби сім'ї, що дозволяє більш точно визначити необхідні заходи підтримки та забезпечити їх ефективну реалізацію.

Отже, центри соціальних служб є важливим суб'єктом системи надання соціальних послуг, який забезпечує безпосередню роботу з молодими сім'ями. Їх діяльність спрямована на надання комплексної допомоги, здійснення соціального супроводу та профілактику соціальних проблем, що разом із координаційною діяльністю служби у справах дітей забезпечує ефективне функціонування системи соціальної підтримки сімей.

У системі надання соціальних послуг молодим сім'ям важливу роль відіграють заклади освіти, установи охорони здоров'я та правоохоронні органи, які забезпечують виявлення проблем, надання допомоги та захист прав дітей і членів сім'ї. Їх участь є необхідною складовою міжвідомчої взаємодії та сприяє реалізації комплексного підходу до вирішення соціальних проблем.

На практиці ефективність такого виявлення залежить від активності конкретних працівників і не завжди є системною. У результаті окремі випадки соціального неблагополуччя можуть залишатися поза увагою

соціальних служб протягом тривалого часу. Разом із тим, обмін інформацією між медичними установами та соціальними службами часто є несистемним.

Участь зазначених суб'єктів у системі надання соціальних послуг забезпечує своєчасне виявлення проблем сім'ї, оперативне реагування на кризові ситуації та організацію необхідної допомоги. Попри формальну налагодженість взаємодії, на практиці спостерігаються затримки в обміні інформацією та недостатня координація дій.

Отже, участь закладів освіти, медицини та правоохоронних органів є невід'ємною складовою механізму міжвідомчої взаємодії у сфері соціальних послуг. Їх діяльність сприяє ефективному виявленню проблем, захисту прав дітей та забезпеченню належного рівня соціальної підтримки молодих сімей, що підвищує результативність функціонування всієї системи соціального захисту.

Ефективність надання соціальних послуг молодим сім'ям значною мірою залежить від чіткого розподілу функцій між суб'єктами міжвідомчої взаємодії. Узгодженість дій різних установ дозволяє уникнути дублювання повноважень, забезпечує раціональне використання ресурсів та сприяє комплексному вирішенню соціальних проблем сім'ї.

Координаційну функцію у системі взаємодії виконує служба у справах дітей, яка організовує взаємодію між суб'єктами соціальної роботи та забезпечує захист прав дітей.

Розподіл функцій між суб'єктами взаємодії ґрунтується на принципі спеціалізації та взаємодоповнюваності. Кожен із суб'єктів виконує визначену роль у системі соціальної роботи, що забезпечує комплексний підхід до підтримки молодих сімей. Чітке розмежування повноважень і налагоджена взаємодія між установами є необхідною умовою ефективного надання соціальних послуг. Саме це забезпечує своєчасне виявлення сімей, які потребують соціальної підтримки.

Завершальним етапом соціальної роботи є контроль ефективності наданих послуг та оцінка змін у життєвій ситуації сім'ї. Це дозволяє коригувати подальші заходи соціального супроводу та підвищувати результативність соціальної підтримки.

2.2. Дослідження потреб молодих сімей у системі соціальних послуг (на основі діяльності Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації)

Емпіричне дослідження організації надання соціальних послуг молодим сім'ям проводилося з метою оцінки ефективності функціонування системи соціальної підтримки та виявлення основних проблем, з якими стикаються молоді сім'ї.

Дослідження здійснювалося у два етапи із формуванням двох груп респондентів, що дозволило забезпечити можливість проведення порівняльного аналізу. На першому етапі було проведено анкетування молодих сімей, які перебувають у полі зору Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації. До цієї групи увійшли 30 сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах або зверталися за соціальною допомогою. Опитування проводилося безпосередньо за місцем звернення респондентів із використанням паперової форми анкети.

На другому етапі проведено онлайн-опитування молодих сімей, які не перебувають на обліку в соціальних службах. У ньому взяли участь 20 респондентів. Опитування проводилося дистанційно із використанням електронної анкети, створеної на платформі Google Forms. Заповнення анкети здійснювалося респондентами самостійно, без втручання дослідника, що забезпечило добровільність та анонімність участі. Збір даних тривав протягом 7 днів.

До участі у дослідженні залучалися респонденти віком до 35 років, які мають дітей. Критерії відбору для обох груп були однаковими, що забезпечило коректність порівняння отриманих результатів. Різниця між групами полягала у наявності або відсутності взаємодії із соціальними службами.

Використання двох груп респондентів дозволило не лише провести порівняльний аналіз, а й визначити відмінності у рівні соціальної адаптації молодих сімей залежно від їх взаємодії із соціальними службами.

Методика емпіричного дослідження організації надання соціальних послуг молодим сім'ям ґрунтувалася на використанні анкетування як основного методу збору первинної соціальної інформації. Анкетування дозволило отримати узагальнені дані про соціально-економічний стан молодих сімей, їх житлові умови, психологічні труднощі та рівень поінформованості про соціальні послуги.

Додатково у процесі дослідження було використано аналіз документації Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації, що дало змогу уточнити соціальний статус окремих сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та конкретизувати результати анкетування.

Інструментом збору емпіричних даних виступала анкета (Додаток А), яка складалася з 16 запитань закритого типу. Використання саме закритих запитань забезпечило можливість кількісної обробки результатів та їх подальшого порівняння. Анкета була структурована за тематичними блоками, кожен з яких спрямований на дослідження окремого аспекту життєдіяльності молодих сімей.

Перший блок запитань стосувався соціально-демографічних характеристик респондентів (вік, склад сім'ї, наявність дітей). Другий блок був спрямований на оцінку матеріально-економічного стану сім'ї (рівень доходів, достатність коштів для задоволення базових потреб, тип зайнятості). Третій блок включав питання щодо житлових умов (наявність власного

житла, проживання з батьками або оренда, задоволеність житловими умовами). Четвертий блок охоплював психологічні аспекти функціонування сім'ї (наявність конфліктів, емоційне напруження, труднощі у вихованні дітей). П'ятий блок був спрямований на визначення рівня поінформованості молодих сімей про соціальні послуги та досвід взаємодії із соціальними службами.

Для забезпечення коректності порівняльного аналізу обидві групи респондентів опитувалися за однаковою анкетою. Це дозволило отримати зіставні результати та виключити вплив різниці у формулюванні запитань на результати дослідження. Відмінність між групами полягала виключно у способі проведення опитування: у першій групі анкетування здійснювалося безпосередньо у Службі у справах дітей у паперовій формі, тоді як у другій групі – дистанційно за допомогою електронної анкети.

Методика дослідження передбачала порівняння результатів двох груп респондентів: молодих сімей, які перебувають у полі зору соціальних служб, та сімей, які не зверталися за соціальною допомогою. Такий підхід дозволив оцінити вплив взаємодії із соціальними службами на рівень соціальної адаптації сімей та їх обізнаність щодо можливостей отримання соціальної підтримки.

Порівняльний аналіз здійснювався за чітко визначеними показниками. До них належали: рівень матеріального забезпечення (зокрема, рівень доходів, достатність коштів, стабільність зайнятості), тип житлових умов (наявність власного житла, проживання з батьками або оренда), психологічний стан (наявність конфліктів, емоційне напруження, труднощі у вихованні дітей), а також рівень поінформованості про соціальні послуги та досвід звернення до них.

Обробка результатів анкетування здійснювалася методом кількісного аналізу із використанням відсоткових показників. Отримані відповіді узагальнювалися, групувалися за відповідними показниками та подавалися у

вигляді таблиць і діаграм, що забезпечило наочність представлення результатів та можливість їх порівняння.

Застосована методика дозволила не лише зафіксувати основні соціальні проблеми молодих сімей, а й визначити їх структуру, встановити взаємозв'язок між різними аспектами життєдіяльності сім'ї та виявити відмінності між сім'ями, які взаємодіють із соціальними службами, і тими, які залишаються поза системою соціальної підтримки.

У межах емпіричного дослідження було висунуто гіпотезу про те, що рівень соціальної адаптації молодих сімей залежить від їх взаємодії із системою соціальних служб.

Передбачалося, що молоді сім'ї, які перебувають у полі зору соціальних служб, мають вищий рівень поінформованості про соціальні послуги, а також характеризуються менш вираженими матеріальними, житловими та психологічними труднощами порівняно з сім'ями, які не охоплені системою соціальної підтримки.

Перевірка гіпотези здійснювалася шляхом порівняння результатів анкетування двох груп респондентів за визначеними показниками.

У процесі емпіричного дослідження було встановлено, що найбільш поширеними труднощами молодих сімей є проблеми матеріально-економічного характеру. Саме цей аспект значною мірою визначає рівень соціальної вразливості сім'ї, оскільки впливає на можливість забезпечення базових потреб, належних житлових умов та стабільності сімейного функціонування.

Результати дослідження матеріально-економічних проблем молодих сімей першої групи наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Матеріально-економічні проблеми молодих сімей (1 група)

Проблема	**Кількість сімей**	**%**
Низький рівень доходів	21	70%
Недостатність коштів	18	60%
Нестабільна зайнятість	15	50%

Отримані результати свідчать, що більшість молодих сімей стикається з матеріальними труднощами, які обмежують їх можливості забезпечувати базові потреби та знижують рівень соціальної стабільності.

З метою перевірки гіпотези було здійснено порівняльний аналіз із результатами онлайн-опитування (друга група). Встановлено, що матеріально-економічні проблеми є характерними для обох груп, однак їх рівень є вищим серед сімей, які не перебувають у полі зору соціальних служб.

Зокрема, за результатами онлайн-опитування частка сімей із низьким рівнем доходів становить 80%, недостатністю коштів – 70%, а нестабільною зайнятістю – 60%.

Порівняльні результати наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Порівняння матеріально-економічних проблем молодих сімей

Проблема	**1 група (%)**	**2 група (%)**
Низький рівень доходів	70%	80%
Недостатність коштів	60%	70%
Нестабільна зайнятість	50%	60%

Порівняльний аналіз підтвердив, що матеріально-економічна нестабільність більш виражена у сімей, які не охоплені системою соціальних послуг. Це свідчить про те, що існуюча система соціальної підтримки частково пом’якшує вплив економічних труднощів, однак не забезпечує повного вирішення даної проблеми. Це дозволяє зробити висновок, що сім’ї,

які не взаємодіють із соціальними службами, часто залишаються поза системою раннього соціального реагування. У результаті їх проблеми набувають більш вираженого характеру та потребують складнішого соціального супроводу в майбутньому.

Отримані результати свідчать, що своєчасне залучення молодих сімей до системи соціальної підтримки дозволяє частково зменшити рівень їх соціальної вразливості.

Графічне представлення отриманих результатів наведено у Додатку Г.

Наступним важливим аспектом дослідження стали житлові умови молодих сімей, оскільки саме житлове забезпечення безпосередньо впливає на рівень самостійності сім'ї, стабільність її функціонування та умови виховання дітей.

Результати дослідження житлових умов молодих сімей першої групи наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Житлові умови молодих сімей (1 група)

Тип проживання	**Кількість сімей**	**%**
Власне житло	11	37%
Орендоване житло	7	23%
Проживання з батьками	12	40%

Отримані результати свідчать, що значна частина молодих сімей не має власного житла та змушена проживати з батьками або орендувати житло. Найбільша частка сімей, які проживають із батьками (40%), вказує на обмежені можливості молодих подружніх пар самостійно вирішувати житлове питання.

Така ситуація часто супроводжується обмеженням особистого простору, ускладненням розподілу сімейних ролей, залежністю від старшого покоління та підвищеним ризиком побутових конфліктів. Це ускладнює

процес формування самостійної сімейної моделі та підвищує рівень психологічної залежності молодого подружжя. Для сімей із дітьми це може створювати додаткові труднощі у вихованні дитини та організації повсякденного життя.

З метою перевірки гіпотези було здійснено порівняльний аналіз із результатами онлайн-опитування (друга група). Встановлено, що серед сімей, які не перебувають у полі зору соціальних служб, житлова нестабільність є більш вираженою.

Зокрема, за результатами онлайн-опитування частка сімей, які не мають власного житла, становить 75%, тоді як у першій групі цей показник становить 63%. При цьому частка сімей, які орендують житло, у другій групі становить близько 30%, а тих, хто проживає з батьками – 45%.

Порівняльні результати наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняння житлових умов молодих сімей

Тип проживання	**1 група (%)**	**2 група (%)**
Власне житло	37%	25%
Орендоване житло	23%	30%
Проживання з батьками	40%	45%

Отримані результати свідчать, що житлова нестабільність молодих сімей безпосередньо впливає на рівень їх психологічної адаптації та ускладнює формування самостійного сімейного середовища.

Порівняльний аналіз показав, що у другій групі спостерігається вищий рівень житлової нестабільності, що свідчить про недостатнє охоплення найбільш уразливих категорій молодих сімей системою соціальних послуг.

Сім’ї, які орендують житло, перебувають у вразливому становищі, оскільки оренда потребує постійних фінансових витрат і обмежує

можливості задоволення інших потреб родини. У поєднанні з низьким рівнем доходів це створює додаткове навантаження на сімейний бюджет.

Житлові труднощі є одним із ключових факторів соціальної нестабільності, оскільки вони впливають не лише на матеріальне становище сім'ї, а й на її психологічний стан та рівень соціальної адаптації. Відсутність належних житлових умов може призводити до погіршення якості життя дітей, обмеження їх розвитку та зниження рівня соціальної інтеграції сім'ї.

Таким чином, житлова проблема молодих сімей має не лише матеріальний, а й соціально-психологічний характер, оскільки впливає на стабільність сімейних відносин та процес соціальної адаптації.

Графічне представлення отриманих результатів наведено у Додатку Г.

Важливе місце у структурі проблем молодих сімей посідають психологічні труднощі, які безпосередньо впливають на якість сімейних відносин, адаптацію до батьківства та загальну стабільність родини.

Результати дослідження психологічних проблем молодих сімей першої групи наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Психологічні проблеми молодих сімей (1 група)

Проблема	**Кількість сімей**	**%**
Конфлікти у сім'ї	17	55%
Емоційне напруження	13	42%
Труднощі у вихованні дітей	14	48%

Дані таблиці 2.5 свідчать, що психологічні труднощі є поширеним явищем серед молодих сімей. Найвищий показник зафіксовано щодо конфліктів у сім'ї (55%), що вказує на труднощі у побудові стабільних внутрішньосімейних взаємин, узгодженні ролей, розподілі обов'язків та спільному вирішенні побутових і виховних питань.

Труднощі у вихованні дітей відзначили 48% респондентів, що свідчить про потребу майже половини молодих сімей у соціально-педагогічній підтримці. Недостатній батьківський досвід, невпевненість у власних виховних можливостях та складність поєднання батьківських функцій з іншими обов'язками створюють додаткове емоційне навантаження на сім'ю.

Показник емоційного напруження, який становить 42%, підтверджує, що значна частина молодих сімей перебуває у стані психологічного дискомфорту. Це може бути пов'язано як із матеріальними та житловими труднощами, так і з процесом адаптації до нових соціальних ролей – подружніх і батьківських.

Психологічні труднощі формуються під впливом матеріальної та житлової нестабільності, що свідчить про комплексний характер проблем молодих сімей. Це підтверджує, що психологічний стан молодої сім'ї безпосередньо залежить від рівня її матеріальної стабільності та житлового забезпечення.

З метою перевірки гіпотези було здійснено порівняльний аналіз із результатами онлайн-опитування другої групи. Встановлено, що психологічні труднощі більш виражені у сімей, які не перебувають у полі зору соціальних служб.

Зокрема, за результатами онлайн-опитування рівень конфліктів у другій групі становить 65%, емоційного напруження – 55%, а труднощів у вихованні дітей – 60%.

Порівняльні результати наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Порівняння психологічних проблем молодих сімей

Проблема	**1 група (%)**	**2 група (%)**
Конфлікти у сім’ї	55%	65%
Емоційне напруження	42%	55%
Труднощі у вихованні дітей	48%	60%

Психологічні труднощі молодих сімей формуються під впливом сукупності соціально-економічних чинників, що підтверджує комплексний характер проблем сімейної адаптації.

Порівняльний аналіз показав, що у другій групі всі досліджувані психологічні проблеми мають вищі показники, ніж у першій. Це свідчить про недостатній рівень психологічної підтримки молодих сімей на ранніх етапах та підтверджує, що сім’ї, які залишаються поза системою соціальних послуг, є більш соціально вразливими.

Графічне представлення результатів наведено у Додатку Г.

Окрему увагу в межах дослідження було приділено рівню поінформованості молодих сімей про соціальні послуги, оскільки доступ до інформації є необхідною умовою своєчасного звернення по допомогу та ефективного використання можливостей соціальної підтримки.

Результати дослідження рівня поінформованості молодих сімей першої групи наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Рівень поінформованості молодих сімей (1 група)

Рівень обізнаності	**Кількість сімей**	**%**
Не обізнані	20	68%
Обізнані	10	32%

Аналіз отриманих результатів свідчить, що рівень поінформованості молодих сімей про соціальні послуги є недостатнім. Більшість опитаних (68%) не володіє повною інформацією про можливості отримання соціальної допомоги, порядок звернення та види підтримки, на які вони можуть розраховувати.

Низький рівень поінформованості обмежує можливість своєчасного отримання соціальної допомоги, оскільки сім'ї не завжди знають про існування відповідних послуг або умови їх отримання. У міжнародних аналітичних матеріалах також наголошується, що своєчасне інформування сімей про доступні соціальні послуги є важливою умовою ефективної соціальної підтримки та профілактики кризових ситуацій у сім'ї [38]. Фактично недостатній рівень інформування населення знижує ефективність функціонування всієї системи соціальної підтримки.

З метою перевірки гіпотези було здійснено порівняльний аналіз із результатами онлайн-опитування другої групи. Встановлено, що рівень поінформованості серед сімей, які не перебувають у полі зору соціальних служб, є ще нижчим.

Зокрема, за результатами онлайн-опитування частка необізнаних у другій групі становить 85%, тоді як обізнаними є лише 15% респондентів.

Порівняльні результати наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Порівняння рівня поінформованості молодих сімей

Рівень обізнаності	**1 група (%)**	**2 група (%)**
Не обізнані	68%	85%
Обізнані	32%	15%

Порівняльний аналіз підтвердив, що рівень поінформованості серед сімей, які перебувають у полі зору соціальних служб, є вищим, що підтверджує висунуту гіпотезу. Водночас значна частина молодих сімей, які

не взаємодіють із соціальними службами, залишається поза інформаційним полем системи соціальної підтримки.

Отримані результати свідчать про наявність не лише соціальних проблем у самих сімей, а й певних недоліків в організації інформаційної роботи з боку відповідних служб. Недостатня поінформованість призводить до того, що сім'ї не використовують наявні можливості соціальної підтримки або звертаються по допомогу вже на етапі загострення проблем. Фактично частина молодих сімей опиняється поза системою раннього соціального реагування не через відсутність соціальних послуг, а через недостатню комунікацію між соціальними службами та населенням громади.

Фактично недостатня інформаційна робота з населенням знижує ефективність усієї системи соціальної підтримки, оскільки частина сімей залишається поза механізмами раннього соціального реагування.

Таким чином, підвищення рівня поінформованості молодих сімей має стати одним із пріоритетних напрямів удосконалення організації соціальних послуг. У сучасних умовах особливого значення набуває оптимізація системи соціальних послуг на місцевому рівні та підвищення ефективності діяльності територіальних громад у сфері соціального захисту населення [13]. Це передбачає активізацію інформаційно-роз'яснювальної роботи, розширення каналів комунікації та використання сучасних цифрових інструментів для поширення інформації.

Графічне представлення результатів наведено у Додатку Г.

Узагальнення результатів емпіричного дослідження дозволило встановити, що проблеми молодих сімей мають комплексний і взаємопов'язаний характер. На нашу думку, у сучасних умовах соціальна вразливість молодої сім'ї формується не під впливом окремої проблеми, а внаслідок поєднання матеріальної нестабільності, житлових труднощів та недостатнього рівня соціальної підтримки. Саме взаємопосилення цих факторів ускладнює процес соціальної адаптації молодих сімей у громаді.

Ключовим фактором соціальної вразливості виступає матеріально-економічна нестабільність, яка зафіксована у 70% опитаних сімей. Саме вона обмежує можливості забезпечення базових потреб, знижує рівень самостійності сім'ї та зумовлює виникнення інших проблем.

Матеріальні труднощі безпосередньо впливають на житлові умови: встановлено, що 63% молодих сімей не мають власного житла, що ускладнює формування стабільного сімейного середовища та посилює залежність від зовнішніх факторів. Житлова нестабільність, у свою чергу, спричиняє підвищене психологічне навантаження.

Психологічні проблеми мають похідний характер і проявляються у конфліктах (55%), емоційному напруженні (42%) та труднощах у вихованні дітей (48%), що свідчить про недостатній рівень адаптації молодих сімей до нових соціальних ролей.

Важливим результатом дослідження є встановлення низького рівня поінформованості про соціальні послуги: 68% респондентів не володіють необхідною інформацією, що обмежує можливість своєчасного отримання допомоги.

Порівняльний аналіз двох груп підтвердив висунуту гіпотезу: молоді сім'ї, які перебувають у полі зору соціальних служб, мають вищий рівень поінформованості та частково кращу соціальну адаптацію. Водночас сім'ї, які не охоплені системою соціальної підтримки, характеризуються більш вираженими матеріальними, житловими та психологічними труднощами.

Отримані результати свідчать про те, що існуюча система соціальних послуг не забезпечує повного охоплення молодих сімей, які потребують підтримки. Найбільш уразливими залишаються ті сім'ї, які не звертаються по допомогу через низький рівень поінформованості.

Отримані результати свідчать про необхідність переходу від переважно реактивної моделі соціальної підтримки до превентивного підходу, який передбачає раннє виявлення сімейних труднощів, активне інформування

молодих сімей та посилення профілактичної роботи на рівні територіальних громад.

Це обумовлює необхідність удосконалення організації соціальних послуг шляхом розширення охоплення молодих сімей, розвитку психологічної підтримки та підвищення ефективності інформаційної роботи. У сучасних умовах особливого значення набуває оптимізація системи соціальних послуг на місцевому рівні та підвищення ефективності діяльності територіальних громад у сфері соціального захисту населення [13].

2.3. Рекомендації щодо удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім’ям

Ефективність надання соціальних послуг молодим сім’ям значною мірою залежить від рівня координації діяльності суб’єктів соціальної роботи. Отримані дані показали, що, попри наявність нормативно визначених механізмів взаємодії, на практиці спостерігаються певні проблеми, зокрема недостатня узгодженість дій установ, затримки в обміні інформацією та дублювання функцій.

На нашу думку, однією з причин недостатньої ефективності міжвідомчої взаємодії є відсутність єдиного механізму оперативного обміну інформацією між суб’єктами соціальної роботи. Це призводить до затримок у реагуванні на проблеми сімей та ускладнює координацію соціального супроводу.

1. Удосконалення координації діяльності суб’єктів соціальної роботи

Одним із ключових напрямів удосконалення є чітке визначення ролей і відповідальності кожного суб’єкта соціальної роботи. Це передбачає конкретизацію функцій служби у справах дітей, центрів соціальних служб, закладів освіти, медичних установ та правоохоронних органів у процесі надання соціальних послуг. Запровадження чіткого розподілу повноважень

дозволить уникнути дублювання діяльності та підвищити ефективність взаємодії між установами.

Важливим заходом є вдосконалення системи обміну інформацією між суб'єктами соціальної роботи. Доцільним є створення єдиної інформаційної бази даних щодо сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, із забезпеченням доступу уповноважених фахівців до актуальної інформації.

Доцільним є запровадження регулярних міжвідомчих нарад та робочих зустрічей, у межах яких обговорюються конкретні випадки, визначаються шляхи вирішення проблем та координуються дії суб'єктів соціальної роботи. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності прийняття рішень та забезпечує комплексний підхід до надання соціальної допомоги.

З метою підвищення рівня координації доцільно також удосконалити систему контролю за виконанням спільних заходів. Це передбачає визначення відповідальних осіб за реалізацію конкретних заходів, встановлення чітких термінів виконання та здійснення регулярного моніторингу результатів. Такий підхід дозволяє забезпечити відповідальність суб'єктів соціальної роботи та підвищити результативність їх діяльності.

Окрему увагу слід приділити підвищенню професійної компетентності фахівців соціальної сфери у питаннях міжвідомчої взаємодії. Проведення спільних навчань, тренінгів та семінарів сприятиме формуванню єдиного підходу до організації соціальної роботи, покращенню комунікації між установами та підвищенню якості надання соціальних послуг.

Покращення координації діяльності суб'єктів соціальної роботи передбачає комплекс заходів, спрямованих на удосконалення організаційних механізмів взаємодії, підвищення рівня інформаційного обміну та чітке визначення функцій кожного суб'єкта. Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність системи надання соціальних послуг молодим сім'ям та забезпечити більш якісну соціальну підтримку.

2. Підвищення відповідальності та узгодженості дій

Узгодженість міжвідомчої взаємодії у сфері соціальних послуг визначається рівнем відповідальності суб'єктів не лише від наявності нормативної бази та механізмів координації, але й від рівня відповідальності суб'єктів соціальної роботи та узгодженості їхніх дій. Результати дослідження засвідчили, що однією з проблем є недостатньо чітке визначення відповідальних за виконання конкретних заходів, а також несвоєчасне виконання окремих рішень, що негативно впливає на якість соціальної підтримки.

Підвищення відповідальності передбачає, насамперед, чітке закріплення функцій і обов'язків кожного суб'єкта соціальної роботи. Доцільним є визначення відповідальних осіб за роботу з конкретною сім'єю або за окремі напрямки соціального супроводу. Це дозволить уникнути ситуацій, коли завдання залишаються невиконаними або перекладаються між установами.

Одним із пріоритетних напрямів є запровадження системи контролю за виконанням прийнятих рішень. Зокрема, необхідно встановити чіткі терміни виконання заходів, визначити критерії оцінки результатів та забезпечити регулярний моніторинг їх реалізації. Це сприятиме підвищенню дисципліни виконання та дозволить своєчасно виявляти і усувати недоліки у роботі.

З метою забезпечення узгодженості дій суб'єктів соціальної роботи доцільно впроваджувати механізми спільного планування діяльності. Розробка узгоджених планів роботи з сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, дозволить забезпечити комплексний підхід до вирішення їх проблем та уникнути дублювання заходів.

Не менш важливим є налагодження ефективної комунікації між суб'єктами соціальної роботи. Регулярний обмін інформацією, проведення міжвідомчих нарад та обговорення складних випадків сприятимуть узгодженню дій та підвищенню якості прийнятих рішень.

Доцільним також є впровадження елементів персональної відповідальності фахівців за результати роботи. Це може передбачати ведення звітності щодо виконаних заходів, оцінку ефективності діяльності працівників та врахування результатів їх роботи при прийнятті управлінських рішень.

Підвищення відповідальності та узгодженості дій у системі міжвідомчої взаємодії передбачає чітке визначення повноважень суб'єктів, запровадження ефективного контролю та розвиток механізмів спільного планування. Реалізація цих заходів дозволить забезпечити більш скоординовану діяльність установ та підвищити ефективність надання соціальних послуг молодим сім'ям.

3. Впровадження індивідуального підходу

Одним із ключових напрямів удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім'ям є впровадження індивідуального підходу, який передбачає врахування особливостей кожної сім'ї, її потреб, ресурсів та життєвої ситуації. Проведене дослідження виявило, що молоді сім'ї мають різні проблеми – матеріально-економічні, житлові, психологічні та інформаційні, що обумовлює необхідність диференційованого підходу до організації соціальної підтримки.

Індивідуальний підхід у соціальній роботі передбачає насамперед проведення якісної оцінки потреб сім'ї. Така оцінка дозволяє визначити основні проблеми, рівень соціальної адаптації, наявні ресурси та можливості сім'ї щодо подолання складних життєвих обставин. На основі отриманих даних формується індивідуальний план соціального супроводу, який містить конкретні заходи допомоги, терміни їх реалізації та відповідальних виконавців.

Важливою умовою ефективного впровадження індивідуального підходу є активне залучення самої сім'ї до процесу вирішення її проблем. Участь членів сім'ї у визначенні потреб, плануванні заходів та оцінці результатів

сприяє підвищенню їх мотивації та відповідальності за власне благополуччя. Такий підхід дозволяє не лише надавати допомогу, але й формувати здатність сім'ї самостійно долати труднощі у майбутньому.

Індивідуалізація соціальної роботи також передбачає врахування соціально-демографічних характеристик сім'ї, зокрема віку батьків, кількості дітей, рівня доходів, житлових умов та психологічного клімату. Це дозволяє більш точно визначити пріоритетні напрями підтримки та обрати найбільш ефективні форми соціальних послуг.

Важливим напрямом є також підвищення професійної підготовки фахівців соціальної сфери щодо застосування індивідуального підходу. Проведення навчань, тренінгів та методичних заходів сприятиме розвитку навичок оцінки потреб, планування соціальної роботи та ефективної комунікації з клієнтами.

Впровадження індивідуального підходу до молодих сімей є необхідною умовою підвищення ефективності соціальних послуг. Його реалізація забезпечує адресність соціальної підтримки, дозволяє враховувати особливості кожної сім'ї та сприяє досягненню більш стійких позитивних результатів у процесі соціальної роботи.

4. Підвищення рівня інформування населення

Важливим напрямом удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім'ям є підвищення рівня інформування населення про можливості отримання соціальної підтримки. Результати проведеного дослідження засвідчили, що значна частина молодих сімей має недостатній рівень поінформованості про перелік соціальних послуг, умови та порядок їх отримання, що обмежує їх доступ до необхідної допомоги.

Підвищення рівня інформування передбачає насамперед активізацію інформаційно-просвітницької діяльності суб'єктів соціальної роботи. Доцільним є використання різноманітних каналів комунікації, зокрема офіційних вебсайтів органів влади, соціальних мереж, інформаційних стендів

у державних установах, закладах освіти та охорони здоров’я. Це дозволить забезпечити доступність інформації для різних категорій населення та підвищити обізнаність молодих сімей щодо можливостей отримання соціальної підтримки.

Важливим заходом є розробка та поширення зрозумілих інформаційних матеріалів, зокрема буклетів, пам’яток та довідників, у яких буде викладено основні види соціальних послуг, порядок їх отримання та контакти відповідних установ. Така інформація повинна бути доступною, структурованою та орієнтованою на потреби молодих сімей.

З метою підвищення ефективності інформування доцільно також організовувати тематичні заходи, зокрема семінари, тренінги та консультації для молодих сімей. У межах таких заходів можна не лише надавати інформацію, але й роз’яснювати особливості отримання соціальних послуг, відповідати на запитання та формувати довіру до соціальних служб.

Особливу увагу слід приділити використанню сучасних цифрових технологій для інформування населення. Створення онлайн-платформ, чат-ботів та мобільних додатків дозволить забезпечити швидкий доступ до актуальної інформації та спростить процес звернення за соціальною допомогою.

Важливим є також забезпечення індивідуального інформування сімей, які вже перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальні працівники повинні надавати повну інформацію про доступні послуги під час безпосередньої роботи з сім’єю, що дозволить підвищити ефективність соціального супроводу.

Підвищення рівня інформування населення є необхідною умовою забезпечення доступності соціальних послуг для молодих сімей. Реалізація комплексних інформаційних заходів сприятиме підвищенню обізнаності населення, більш активному використанню соціальної підтримки та покращенню соціального становища молодих сімей.

5. Оптимізація соціального супроводу

Соціальний супровід є однією з ключових форм надання соціальних послуг молодим сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах. Від ефективності його організації залежить результативність соціальної підтримки, рівень подолання проблем сім'ї та її подальша соціальна адаптація. Результати проведеного дослідження свідчать, що існуюча система соціального супроводу потребує вдосконалення, зокрема у частині індивідуалізації підходу, координації дій суб'єктів та контролю за результатами роботи.

Оптимізація соціального супроводу передбачає насамперед удосконалення процесу оцінки потреб сім'ї. Якісна та своєчасна оцінка дозволяє визначити реальні проблеми, ресурси та потенціал сім'ї, що є основою для планування ефективних заходів допомоги. Важливо забезпечити регулярність проведення оцінки потреб та її оновлення з урахуванням змін у життєвій ситуації сім'ї.

Наступним напрямом є вдосконалення індивідуального планування соціального супроводу. Індивідуальний план повинен містити чітко визначені заходи, строки їх виконання, відповідальних осіб та очікувані результати. Доцільним є залучення членів сім'ї до розробки такого плану, що сприятиме підвищенню їх мотивації та відповідальності за досягнення позитивних змін.

Важливим аспектом оптимізації є посилення координації діяльності суб'єктів соціальної роботи у процесі соціального супроводу. Узгодженість дій між службою у справах дітей, центрами соціальних служб, освітніми та медичними установами дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем сім'ї та уникнути дублювання заходів.

З метою підвищення ефективності соціального супроводу доцільно також удосконалити систему контролю та оцінки результатів. Це передбачає регулярний моніторинг виконання індивідуального плану, аналіз досягнутих результатів та коригування заходів у разі необхідності. Такий підхід дозволяє

своєчасно реагувати на зміни у ситуації сім'ї та підвищує результативність соціальної роботи.

Не менш важливим є підвищення професійної компетентності фахівців, які здійснюють соціальний супровід. Проведення навчань, тренінгів та обмін досвідом сприятимуть вдосконаленню навичок роботи з сім'ями, підвищенню якості комунікації та ефективності надання соціальних послуг.

Оптимізація соціального супроводу сімей передбачає комплекс заходів, спрямованих на удосконалення оцінки потреб, індивідуального планування, координації дій суб'єктів і контролю результатів. Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність соціальної підтримки молодих сімей та сприятиме їх успішній соціальній адаптації.

6. Розширення переліку соціальних послуг

Одним із ключових напрямів удосконалення системи надання соціальних послуг молодим сім'ям є розширення їх переліку з урахуванням реальних потреб цієї категорії населення. Результати проведеного дослідження засвідчили, що існуючий спектр соціальних послуг не повною мірою охоплює всі проблеми молодих сімей, зокрема у сферах психологічної підтримки, житлового забезпечення та інформаційного супроводу.

Насамперед доцільним є розширення послуг психологічної підтримки, які спрямовані на подолання емоційного напруження, сімейних конфліктів та труднощів адаптації до батьківства. Зокрема, варто запроваджувати системні консультації психологів, групи підтримки для молодих батьків, тренінги з розвитку батьківських компетенцій та навичок ефективної комунікації у сім'ї. Це дозволить знизити рівень конфліктності та сприятиме формуванню стабільного сімейного середовища.

Важливим напрямом є розвиток соціально-економічних послуг, зокрема підтримки у працевлаштуванні, професійної орієнтації та підвищення кваліфікації молодих батьків. Надання таких послуг сприятиме підвищенню рівня доходів сімей та зменшенню їх соціальної вразливості. Доцільним є

також розширення програм матеріальної допомоги та соціальних виплат для сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Окремої уваги потребує розвиток послуг у сфері житлової підтримки. Це може включати надання консультацій щодо участі у державних житлових програмах, сприяння в отриманні соціального житла, а також розробку місцевих програм підтримки молодих сімей у вирішенні житлових питань. Такі заходи дозволять покращити житлові умови сімей та підвищити їх соціальну стабільність.

Доцільним є також розширення інформаційно-консультаційних послуг, які забезпечують доступ молодих сімей до актуальної інформації про соціальні програми, послуги та можливості отримання допомоги. Впровадження сучасних форм інформування, зокрема онлайн-консультацій, гарячих ліній та електронних сервісів, сприятиме підвищенню обізнаності населення та полегшить процес звернення за соціальною підтримкою.

Важливим напрямом є розвиток послуг соціального супроводу, зокрема впровадження більш гнучких форм роботи з сім’ями, що враховують їх індивідуальні потреби. Це передбачає можливість надання комплексної допомоги, яка поєднує різні види соціальних послуг та забезпечує системний вплив на вирішення проблем сім’ї.

Розширення переліку соціальних послуг є необхідною умовою підвищення ефективності системи соціальної підтримки молодих сімей. Воно передбачає впровадження нових видів послуг, удосконалення існуючих механізмів допомоги та орієнтацію на реальні потреби сімей, що сприятиме покращенню їх соціального становища та забезпеченню стабільного розвитку.

7. Розвиток психологічної підтримки

Важливим напрямом удосконалення системи соціальних послуг молодим сім’ям є розвиток психологічної підтримки, оскільки результати дослідження показали наявність значного рівня психологічних труднощів,

зокрема конфліктів у сім'ї, емоційного напруження та труднощів адаптації до батьківства. Це свідчить про необхідність посилення уваги до психологічного компонента соціальної роботи.

Розвиток психологічної підтримки передбачає насамперед забезпечення доступності індивідуального психологічного консультування для молодих сімей. Соціальні служби повинні організовувати регулярні консультації психологів, які допомагатимуть сім'ям вирішувати внутрішньосімейні конфлікти, долати стресові ситуації та формувати ефективні моделі взаємодії. Особливо актуальним є надання підтримки у період народження дитини, коли сім'я переживає значні зміни у способі життя.

Важливим напрямом є впровадження групових форм роботи, зокрема тренінгів та груп підтримки для молодих батьків. У межах таких заходів учасники мають можливість обмінюватися досвідом, отримувати практичні рекомендації щодо виховання дітей та розвитку сімейних відносин. Це сприяє зниженню рівня соціальної ізоляції та формуванню підтримуючого середовища.

Доцільним є також розвиток програм підготовки до батьківства, які включають психологічні аспекти сімейного життя. Такі програми можуть охоплювати питання розподілу ролей у сім'ї, подолання конфліктів, формування емоційної близькості та відповідального ставлення до виховання дітей. Це дозволить попередити виникнення психологічних проблем та сприятиме гармонізації сімейних відносин.

Важливою складовою є інтеграція психологічної підтримки у процес соціального супроводу сім'ї. Соціальні працівники повинні співпрацювати з психологами, що дозволить забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем сім'ї. У разі необхідності сім'ї можуть бути направлені до спеціалізованих установ для отримання більш глибокої психологічної допомоги.

З метою підвищення ефективності психологічної підтримки доцільно також використовувати сучасні форми надання послуг, зокрема онлайн-консультування та дистанційні психологічні сервіси. Це дозволить забезпечити доступ до допомоги для сімей, які не мають можливості звернутися до спеціалістів особисто.

Розвиток психологічної підтримки молодих сімей передбачає розширення спектру психологічних послуг, підвищення їх доступності та інтеграцію у систему соціальної роботи. Реалізація цих заходів сприятиме покращенню психоемоційного стану сімей, зниженню рівня конфліктності та підвищенню якості сімейного життя.

8. Профілактика складних життєвих обставин

Важливим напрямом удосконалення системи соціальних послуг молодим сім’ям є профілактика складних життєвих обставин, що дозволяє не лише реагувати на вже наявні проблеми, але й попереджувати їх виникнення. Аналіз результатів засвідчив, що значна частина труднощів молодих сімей формується поступово під впливом матеріально-економічних, житлових та психологічних факторів, що зумовлює необхідність раннього втручання.

Профілактика передбачає насамперед своєчасне виявлення сімей, які перебувають у групі ризику. До таких сімей належать молоді сім’ї з низьким рівнем доходів, нестабільною зайнятістю, відсутністю належних житлових умов або недостатнім рівнем батьківських компетенцій. Раннє виявлення таких сімей дозволяє організувати необхідну підтримку ще до загострення проблем та запобігти переходу їх у складні життєві обставини.

Важливим напрямом профілактичної роботи є проведення інформаційно-просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення обізнаності молодих сімей щодо можливостей отримання соціальної допомоги, прав та обов’язків батьків, а також принципів здорового сімейного життя. Це дозволяє формувати відповідальне ставлення до сімейних обов’язків та сприяє запобіганню виникненню соціальних проблем.

Доцільним є також розвиток програм соціальної підтримки, спрямованих на зміцнення сім'ї, зокрема тренінгів з підготовки до батьківства, розвитку батьківських компетенцій та формування навичок ефективної комунікації. Такі заходи дозволяють підвищити рівень готовності молодих сімей до виконання соціальних ролей та зменшують ризик виникнення конфліктів.

Не менш важливим є здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у групі ризику, навіть за відсутності явних ознак складних життєвих обставин. Такий підхід дозволяє підтримувати сім'ю у складні періоди, запобігати погіршенню її соціального становища та сприяти стабілізації життєвої ситуації.

Отже, профілактика складних життєвих обставин є важливою складовою системи соціальної підтримки молодих сімей. З метою системного вирішення виявлених проблем доцільно перейти від окремих заходів до впровадження комплексної програми підтримки.

З метою практичної реалізації запропонованих рекомендацій доцільно впровадити комплексну програму підтримки молодих сімей.

Запропонована програма має комплексний характер і спрямована на вирішення основних проблем, виявлених у процесі дослідження, а саме матеріально-економічних, житлових, психологічних та інформаційних.

Програма «Підтримка молодої сім'ї» може включати такі заходи:

1. Соціально-економічний напрям:

– надання консультацій щодо працевлаштування;

– організація співпраці з центрами зайнятості;

– інформування про можливості отримання матеріальної допомоги.

2. Житловий напрям:

– консультації щодо участі у державних та місцевих житлових програмах;

– допомога в оформленні документів;

– інформаційний супровід щодо соціального житла.

3. Психологічна підтримка:

– індивідуальні консультації психолога;

– групи підтримки для молодих батьків;

– тренінги з подолання конфліктів та розвитку батьківських компетентностей.

4. Інформаційний напрям:

– створення інформаційних буклетів;

– ведення сторінок у соціальних мережах;

– організація консультаційних днів у громадах.

5. Соціальний супровід (Додаток В):

– розробка індивідуального плану роботи з сім’єю;

– регулярний моніторинг ситуації;

– координація роботи всіх залучених служб.

Реалізація такої програми дозволить забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем молодих сімей та підвищити ефективність системи соціальних послуг.

Запровадження такої програми на рівні територіальних громад або відповідних соціальних служб дозволить підвищити адресність соціальної підтримки, забезпечити комплексний підхід до роботи з молодими сім’ями та досягти більш стійких позитивних результатів у їх соціальній адаптації.

На нашу думку, підвищення ефективності соціальної підтримки молодих сімей потребує не лише удосконалення нормативних механізмів, а й розвитку системи раннього виявлення сімей, які перебувають у ризику соціальної дезадаптації. Особливого значення набуває профілактичний напрям соціальної роботи, який дозволяє попередити загострення соціальних проблем ще до виникнення кризових ситуацій.

ВИСНОВКИ

1. *У ході дослідження проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «молода сім'я», охарактеризовано її основні соціальні потреби, а також досліджено види, зміст і нормативно-правове забезпечення соціальних послуг молодим сім'ям в Україні.* Встановлено, що молода сім'я є важливою соціально-демографічною групою населення, яка на етапі становлення сімейних відносин потребує комплексної соціальної підтримки. Основними проблемами молодих сімей визначено матеріально-економічні труднощі, житлову нестабільність, психологічні труднощі адаптації та недостатній рівень соціальної підтримки. Доведено, що система соціальних послуг є важливим інструментом державної соціальної політики та соціального захисту населення.

2. *Досліджено види, зміст і нормативно-правове забезпечення соціальних послуг молодим сім'ям в Україні.*

Ключовими суб'єктами організації соціальних послуг виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, які організовують їх надання на відповідному територіальному рівні. Відповідно до законодавства України, органи місцевого самоврядування забезпечують визначення потреб населення у соціальних послугах, організовують діяльність відповідних установ та контролюють якість надання соціальної допомоги. Визначення потреб населення громади у соціальних послугах є важливою умовою ефективного планування системи соціальної підтримки.

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що соціальні послуги є важливим інструментом реалізації державної соціальної політики та забезпечення соціального захисту населення. Вони спрямовані на підтримку осіб і сімей, які потребують допомоги, а також на створення умов для їх соціальної адаптації та повноцінного функціонування у суспільстві. Особливої уваги потребують молоді сім'ї, які на початковому етапі сімейного

життя можуть стикатися з різноманітними соціальними труднощами та потребувати комплексної соціальної підтримки.

Важливим напрямом державної сімейної політики є забезпечення соціального захисту сімей з дітьми. Держава реалізує різні програми соціальної підтримки, які передбачають надання матеріальної допомоги, соціальних послуг, а також створення умов для виховання і розвитку дітей. Зокрема, законодавство передбачає систему державної допомоги сім'ям з дітьми, яка включає різні види соціальних виплат, спрямованих на підтримку сімей у період народження та виховання дітей.

Проведений аналіз нормативно-правової бази свідчить, що в Україні сформовано законодавчі засади соціальної підтримки молодих сімей, однак ефективність їх реалізації значною мірою залежить від практичної організації діяльності соціальних служб на місцевому рівні.

У системі надання соціальних послуг суттєвий вплив мають також інші установи та організації, зокрема служби у справах дітей, заклади соціального захисту, громадські організації та благодійні фонди. Їх діяльність спрямована на захист прав дітей, підтримку сімей у складних життєвих обставинах, а також на реалізацію соціальних програм, спрямованих на покращення добробуту населення.

Узагальнення нормативно-правової бази дає підстави стверджувати, що в Україні сформовано законодавчі засади соціальної підтримки молодих сімей, однак результативність цієї підтримки залежить від практичної спроможності соціальних служб забезпечувати своєчасну, доступну й комплексну допомогу на рівні громади.

3. Досліджено особливості організації надання соціальних послуг молодим сім'ям на прикладі Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації.

Дослідження потреб молодих сімей у системі соціальних послуг (на основі діяльності Служби у справах дітей Уманської районної державної адміністрації)

Емпіричне дослідження організації надання соціальних послуг молодим сім'ям проводилося з метою оцінки ефективності функціонування системи соціальної підтримки та виявлення основних проблем, з якими стикаються молоді сім'ї.

Отримані результати свідчать про те, що існуюча система соціальних послуг не забезпечує повного охоплення молодих сімей, які потребують підтримки. Найбільш уразливими залишаються ті сім'ї, які не звертаються по допомогу через низький рівень поінформованості.

Отримані результати свідчать про необхідність переходу від переважно реактивної моделі соціальної підтримки до превентивного підходу, який передбачає раннє виявлення сімейних труднощів, активне інформування молодих сімей та посилення профілактичної роботи на рівні територіальних громад.

Це обумовлює необхідність удосконалення організації соціальних послуг шляхом розширення охоплення молодих сімей, розвитку психологічної підтримки та підвищення ефективності інформаційної роботи. У сучасних умовах особливого значення набуває оптимізація системи соціальних послуг на місцевому рівні та підвищення ефективності діяльності територіальних громад у сфері соціального захисту населення

4. *На основі результатів дослідження розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення організації надання соціальних послуг молодим сім'ям у громаді.* Обґрунтовано необхідність посилення міжвідомчої взаємодії між суб'єктами соціальної роботи, удосконалення механізмів обміну інформацією, підвищення рівня поінформованості молодих сімей про соціальні послуги та розвитку профілактичної роботи. Визначено доцільність удосконалення організації соціального супроводу сімей, підвищення

доступності психологічної підтримки та розширення інформаційно-консультаційної роботи у громаді.

Профілактика складних життєвих обставин є важливою складовою системи соціальної підтримки молодих сімей. З метою системного вирішення виявлених проблем доцільно перейти від окремих заходів до впровадження комплексної програми підтримки.

З метою практичної реалізації запропонованих нами рекомендацій доцільно впровадити також комплексну програму підтримки молодих сімей.

Запропонована програма має комплексний характер і спрямована на вирішення основних проблем, виявлених у процесі дослідження, а саме матеріально-економічних, житлових, психологічних та інформаційних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація міст України. Як визначити потреби населення громади у соціальних послугах : рекомендації АМУ. URL: https://auc.org.ua/novyna/yak-vyznachyty-potreby-naselennya-gromady-u-socialnyh-poslugah-rekomendaciyi-amu (дата звернення: 05.03.2026).

2. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/5126/ (дата звернення: 05.03.2026).

3. Верховна Рада України. Доступ до соціальних послуг населення, яке постраждало внаслідок війни. URL: https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75507.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

4. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 05.03.2026).

5. Державний стандарт соціальної послуги медіації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.06.2024 № 269-Н. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1160-24 (дата звернення: 05.03.2026).

6. Деякі питання надання державної допомоги сім’ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.12.2025 № 1805. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1805-2025-%D0%BF (дата звернення: 05.03.2026).

7. Дослідницька служба Верховної Ради України. Інформаційна довідка щодо діяльності органів соціального захисту населення. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/hum_social_policy/inform_references-hsp/75558.html (дата звернення: 05.03.2026).

8. Іванісов О. В. Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. URL: https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/ujae_2024_r01_a7.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

9. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с. URL: https://ek.kubg.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_17/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=KUBG&P21DBN=KUBG&S21FMT=fullwebr&S21P02=1&S21P03=A%3D&S21STR=%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%2C%20%D0%90.%20%D0%99. (дата звернення: 05.03.2026).

10. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.03.2026).

11. Міністерство соціальної політики України : офіційний веб-сайт. URL: https://www.msp.gov.ua/ (дата звернення: 05.03.2026).

12. Національна соціальна сервісна служба України : офіційний веб-сайт. URL: https://nssu.gov.ua/ (дата звернення: 05.03.2026).

13. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо оптимізації системи надання соціальних послуг на місцевому рівні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zapiska-sotsposlugi-OTG-Kovyazina-%282%29-4ef9e.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

14. Основи законодавства України про охорону здоров’я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12.

15. Посібник із визначення потреб населення ОТГ у соціальних послугах. Практичні рекомендації. URL: https://radnyk.org/anketi/Posibnyk%20iz%20vyznachennya%20potreb%20naselennya%20OTH%20u%20sotsialnykh%20posluhakh.%20Praktychni%20rekomendatsiyi.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

16. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2017-14 (дата звернення: 05.03.2026).

17. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12 (дата звернення: 05.03.2026).

18. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19 (дата звернення: 05.03.2026).

19. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.03.2016 № 318. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16#Text (дата звернення: 05.03.2026).

20. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 02.07.2015 № 678. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-16#Text (дата звернення: 05.03.2026).

21. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання : Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.07.2016 № 716. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0990-16.

22. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної профілактики : Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 № 912. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1155-15.

23. Про затвердження Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.06.2020 № 429. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text (дата звернення: 05.03.2026).

24. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах : Наказ Міністерства соціальної політики України від 20.01.2014 № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0253-14 (дата звернення: 05.03.2026).

25. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 05.03.2026).

26. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19

27. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

28. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/20/95-%D0%B2%D1%80

29. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14 (дата звернення: 05.03.2026).

30. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 05.03.2026).

31. Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 № 2558-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14 (дата звернення: 05.03.2026).

32. Прокопчук О. Т., Бондаренко Н. В. Особливості системи соціального захисту населення в Україні. URL: https://journal.udau.edu.ua/download/2184/assets/files/102/102.2/13.pdf (дата звернення: 05.03.2026).

33. Семигіна Т. В. Соціальна політика у глобальному вимірі : навч. видання. Київ : Пульсари, 2003. 252 с. URL: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21F

MT=fullwebr&S21STR=%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%B3%D1%96%D0%BD%D0%B0%20%D0%A2%24 (дата звернення: 05.03.2026).

34. Сімейний кодекс України : Кодекс України; Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14 (дата звернення: 05.03.2026).

35. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 574 с. URL: https://sociology.knu.ua/uk/library/socialna-robota-teoriya-i-praktika-navch-posib-2-ge-vid-pererob-i-dop (дата звернення: 05.03.2026).

36. UNICEF Knowledge Hub Ukraine. Technical Guidance for Oblast-level Better Care Start-Up. URL: https://knowledge.unicef.org/ukraine/resource/technical-guidance-oblast-level-better-care-start (дата звернення: 05.03.2026).

37. UNICEF Ukraine : official website. URL: https://www.unicef.org/ukraine (дата звернення: 05.03.2026).

38. UNICEF. Support for Families with Children. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/documents/support-for-families-with-children (дата звернення: 05.03.2026).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для молодих сімей

Шановні респонденти!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, метою якого є дослідження організації надання соціальних послуг молодим сім'ям. Анкетування є анонімним, результати будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Вкажіть Ваш вік:
   □ до 25 років
   □ 25–30 років
   □ 30–35 років

2. Склад сім'ї:
   □ повна
   □ неповна

3. Чи має Ваша сім'я дітей?
   □ так
   □ ні

4. Оцініть рівень матеріального забезпечення Вашої сім'ї:
   □ високий
   □ середній
   □ низький

5. Чи вистачає Вам коштів на базові потреби (їжа, одяг, комунальні послуги)?
   □ так
   □ частково

□ ні

6. Ваш тип зайнятості:

□ стабільна робота

□ тимчасова зайнятість

□ безробітний

7. Ваші житлові умови:

□ власне житло

□ проживання з батьками

□ орендоване житло

8. Чи задоволені Ви своїми житловими умовами?

□ так

□ частково

□ ні

9. Чи виникають у Вашій сім'ї конфлікти?

□ часто

□ інколи

□ ні

10. Чи відчуваєте Ви емоційне напруження?

□ так

□ інколи

□ ні

11. Чи виникають труднощі у вихованні дітей?

□ так

□ інколи

□ ні

12. Чи знаєте Ви про соціальні послуги, які надаються державою?

□ так

□ частково

□ ні

13. Чи зверталися Ви до соціальних служб?

□ так

□ ні

14. Якщо зверталися, чи отримали допомогу?

□ так

□ частково

□ ні

15. Які послуги, на Вашу думку, є найбільш необхідними?

□ матеріальна допомога

□ психологічна підтримка

□ консультації

□ інше

16. Чи вважаєте Ви, що система соціальних послуг є ефективною?

□ так

□ частково

□ ні

ДОДАТОК Б

Ключ до анкети та методика обробки

Обробка результатів анкетування здійснювалася методом кількісного аналізу.

Відповіді респондентів групувалися за змістовими блоками:

– матеріально-економічний стан;

– житлові умови;

– психологічні проблеми;

– рівень поінформованості.

Кожен варіант відповіді переводився у відсоткове значення від загальної кількості опитаних.

Для порівняльного аналізу результати двох груп (основної та онлайн) зіставлялися між собою, що дозволило визначити відмінності у рівні соціальної вразливості.

Отримані дані використовувалися для побудови таблиць та діаграм.

ДОДАТОК В

Результати анкетування

Таблиця В.1

Порівняльні результати дослідження

Показник	Група 1 (%)	Група 2 (%)
Низький рівень доходів	70	80
Недостатність коштів	60	70
Нестабільна зайнятість	50	60
Власне житло	37	25
Проживання з батьками	40	45
Орендоване житло	23	30
Конфлікти	55	65
Труднощі у вихованні дітей	48	60
Емоційне напруження	42	55
Необізнаність про послуги	68	85

ДОДАТОК Г

Діаграми результатів

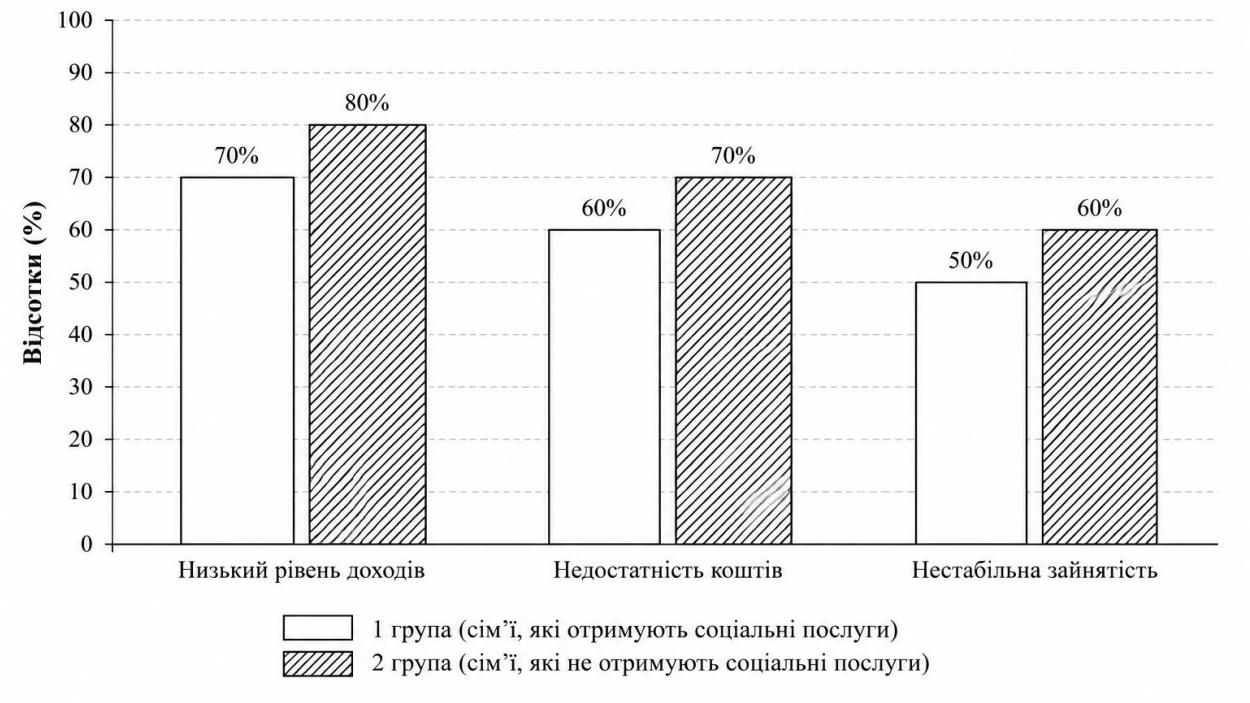

Рисунок Г.1 – Порівняння рівня матеріального забезпечення молодих сімей

Рисунок Г.2 – Житлові умови молодих сімей

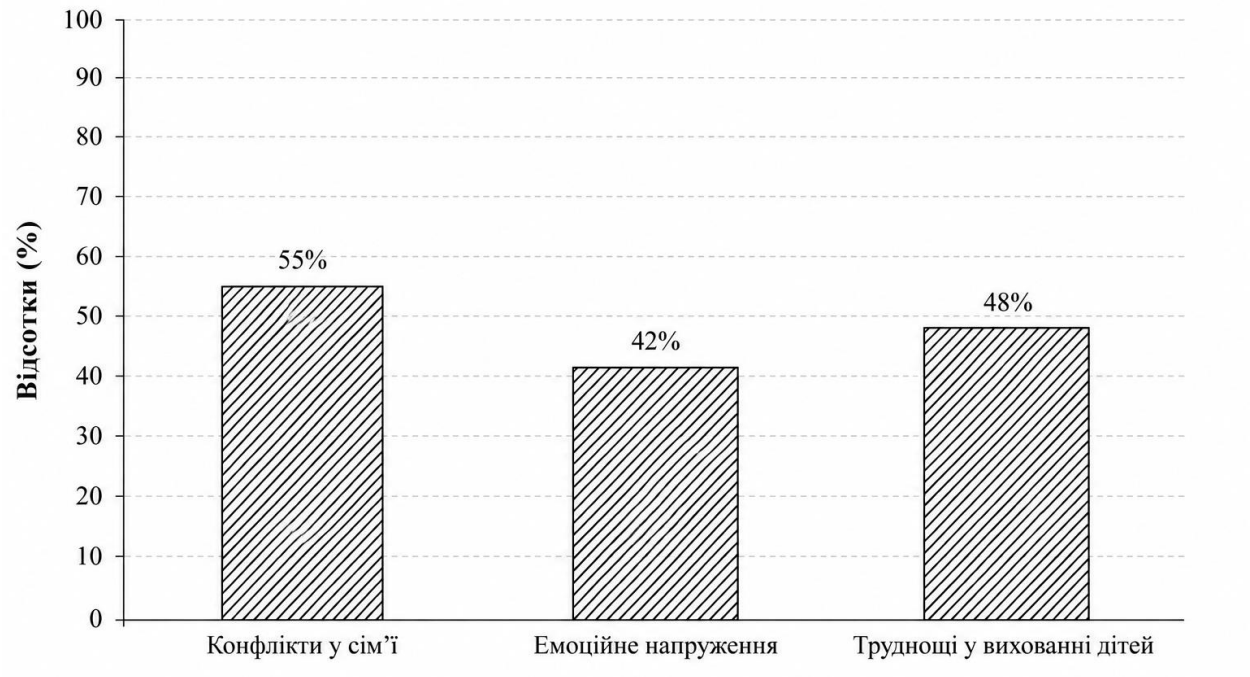

Рисунок Г.3 – Психологічні труднощі молодих сімей

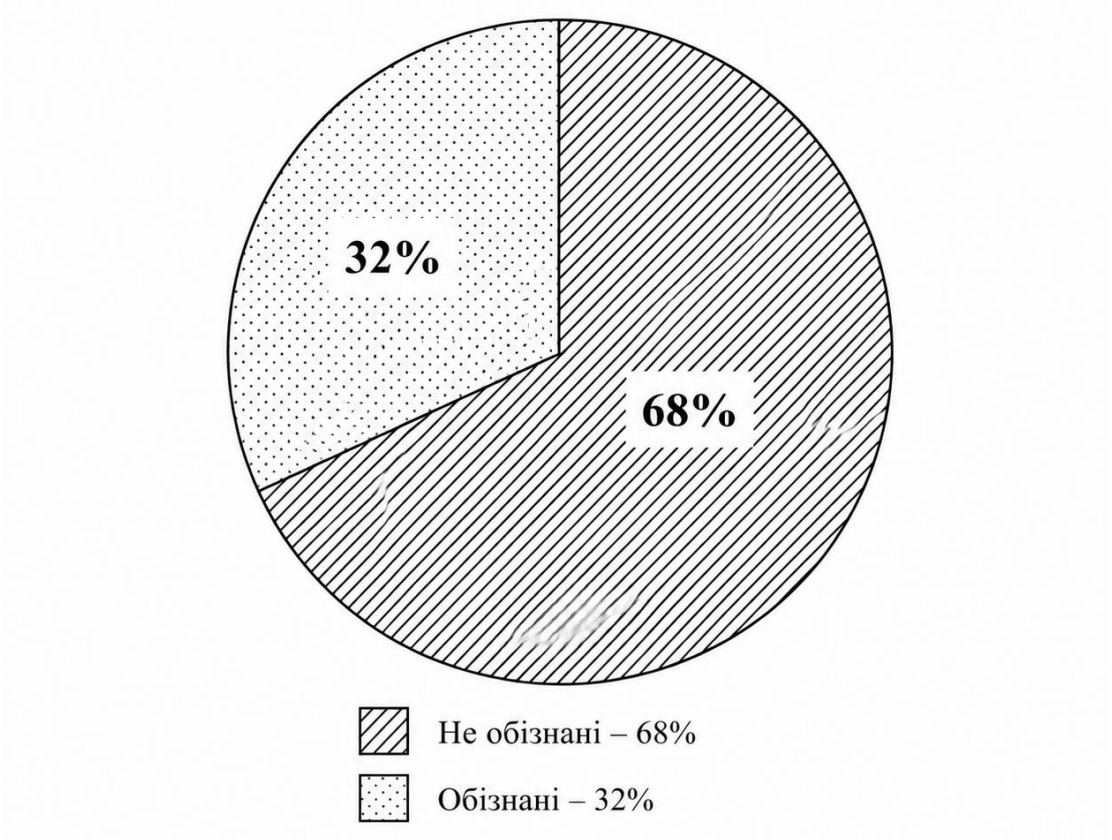

Рисунок Г.4 – Рівень поінформованості молодих сімей про соціальні послуги